

Attracting and Retaining International Students in Iranian Universities: Pathology, Prerequisites and Requirements

Bahram. Eynolahi Masoum^{1*}

¹ PhD in International Relations, Department of International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: bahram.einolahy@ut.ac.ir

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Eynolahi Masoum, B. (2024). Attracting and Retaining International Students in Iranian Universities: Pathology, Prerequisites and Requirements. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 30(4), 1-20.

© 2024 the authors. Published by Institute for Research and Planning in Higher Education (IRPHE), Tehran, Iran. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

ABSTRACT

Today, attracting international students, beyond its imported currency, is a determining factor in achieving the strategic aims of countries. In this sense, the internationalization of universities can be a route to Iran's ascension in the world power cycle. With this consideration, the current article has a comprehensive look at the issue of attracting and retaining international students. In this order, the first part of the research is devoted to the context and situation of Iran in attracting and retaining international students, by explanatory and interpretative methods. By considering current problems and challenges facing this issue, along with the pathology of the existing situation, it has been explained and the material and immaterial prerequisites and requirements of attracting and retaining international students at macro and micro levels, in the second part, in such a manner that it has been prescribed necessary structures and infrastructures of attracting and retaining international students in material, immaterial and legal aspects. Finally, by considering the mentioned situation, challenges, prerequisites, and requirements, some strategies have been presented for attracting and retaining international students at both macro and micro levels, by inference from the content of the research. Adopting appropriate policy-making related to preparing the mentioned prerequisites and requirements can be a problem solver, at both fundamental and functional levels. Also, it can improve the situation and procedure of attracting and educating international students, quantitatively and qualitatively, by preserving and promoting the international credit of Iranian universities. The approach of this article is critical, in the analysis of existing situations, and is creative in strategizing.

Keywords: Attracting international students, Cultural tolerance, Immaterial requirements, Material requirements, Instruction language.

فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی

دوره ۳۰، شماره ۴، صفحه ۱۹-۱

شاپای الکترونیکی: ۲۲۰۱-۲۷۱۷

جذب و تحصیل دانشجویان بین‌الملل در دانشگاه‌های ایران: آسیب‌شناسی، مقدمات و ملزومات

بهرام عین‌اللهی معصوم^۱

۱. دکترای روابط بین‌الملل، گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: bahram.einolahy@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

عین‌اللهی معصوم، بهرام، (۱۴۰۳). جذب و تحصیل دانشجویان بین‌الملل در دانشگاه‌های ایران: آسیب‌شناسی و مقدمات و ملزومات. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۳۰(۴)، ۲۰-۱.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY 4.0) صورت گرفته است.

چکیده

مسئله جذب دانشجویان بین‌الملل، ورای ارزآوری، در راستای تحقق اهداف راهبردی کشورها در سطح واحد و کلان تعیین‌کننده است. بر این اساس، بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها می‌تواند مسیری در جهت تسهیل صعود ایران در چرخه قدرت جهانی باشد. با این ملاحظه، پژوهش حاضر از جنبه‌های بنیادی و کاربردی، نظری جامع به مسئله پذیرش و جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران دارد و در صدد پاسخ به این سؤالات است که وضعیت ایران در جذب دانشجویان بین‌الملل چگونه است؟ و مقدمات و ملزومات جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران چیست؟ در این راستا، بخش نخست پژوهش، با روش تبیینی و تفسیری، به بررسی زمینه و وضعیت ایران در جذب دانشجویان بین‌الملل اختصاص دارد، و با ملاحظه مسائل و چالش‌های موجود، در بخش دوم، ضمن آسیب‌شناسی وضعیت جاری، مقدمات و ملزومات مادی و معنوی جذب و پذیرش دانشجویان بین‌الملل در سطوح کلان و واحد تبیین و تجویز شده است، بدین صورت که زیرساخت‌ها و ساختارهای لازم برای جذب و تحصیل دانشجویان بین‌الملل در ایران در سه بعد مادی، معنوی و قانونی آسیب‌شناسی شده و مقدمات و ملزومات در این زمینه مورد تجویز قرار گرفته است. در نهایت، با استنتاج از محتوای پژوهش، راهبردهایی برای جذب و نگهداری دانشجویان بین‌الملل در دو سطح کلان و دانشگاهی ارائه شده است. مدعای پژوهش حاضر این است که با وجود سهم کم ایران از بازار دانشجویان بین‌الملل و عدم تنوع کیفی دانشجویان، در صورت ایجاد زیرساخت‌های مادی و معنوی لازم و راهبردپردازی بومی متناسب با وضعیت داخلی و جهانی ایران، دستیابی به سهم مطلوبی از دانشجویان بین‌الملل به نسبت کل جمعیت دانشجویان داخلی محقق می‌گردد. در این راستا، هدف پژوهش حاضر ارائه طریقی است که بر اساس آن سیاستگذاری مناسبی برای فراهم‌سازی مقدمات و ملزومات صورت گیرد و ضمن حفظ و ارتقاء اعتبار بین‌المللی دانشگاه‌های ایران، وضعیت و رویه جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران را به لحاظ کمی و کیفی بهبود ببخشد. جامعه هدف پژوهش حاضر دانشجویان بین‌الملل دانشگاه‌های ایران است و با استفاده از روش ترکیبی توصیفی-تبیینی-تفسیری-تجویزی انجام شده و داده‌های آن با روش کتابخانه‌ای و روش مصاحبه بدون ساختار گردآوری شده است.

کلیدواژگان: تساهل فرهنگی، جذب دانشجویان بین‌الملل، زبان آموزش، ملزومات مادی، ملزومات معنوی.

مقدمه

با گذار به عصر پساوستفالیبا، امکان کنشگری کنشگران غیردولتی فراملی و فروملی در سطح جهانی به طور فزاینده‌ای فراهم شده و در این میان دانشگاه‌ها به عنوان کنشگران فروملی، امکان بازی در سطح جهانی را یافته‌اند. در گذشته، عقب‌ماندگی علمی سرزمین‌های شرقی این امکان را برای دولت‌های غربی فراهم ساخته بود تا به واسطه دانشگاه‌ها سیاست‌های فرامرزی خود را نیز از مسیر نرم‌افزاری آن محقق کنند. امروزه، این انحصار در هم شکسته و این امکان برای دانشگاه‌ها و مراکز علمی و آموزشی کشورهای غیرغربی نیز فراهم شده است تا در رقابت با دانشگاه‌های مطرح غربی به کنشگری بپردازند.

از آنجا که شخصیت حقوقی بین‌المللی در بهترین حالت به سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی محدود است (Waschefort, 2011)، مراکز دانشگاهی صرفاً دارای شخصیت حقوقی داخلی هستند (Chambers, 1959) و با این ملاحظه، کنشگری آن‌ها نمی‌تواند خطوط حاکمیت دولت‌های متبوع را نقض کند. با این وجود، کیفیت سیاست‌گذاری دولت‌های متبوع در ترسیم مرزها و کیفیت سهم‌خواهی دانشگاه‌ها در سطح جهانی تعیین‌کننده است. امروزه بسیاری از دولت‌های غیرغربی به سرعت در حال ارتقاء جایگاه خود در بازار دانشجویان بین‌الملل هستند. این سیاست در کشورهای آسیای شرقی و جنوب شرقی با موفقیت همراه بوده و بر اساس این تجربه، دولت‌های همسایه ایران از جمله ترکیه، پاکستان، هند و کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس نیز به طور جدی این رویه را دنبال می‌کنند (Campus France, 2019).

بر اساس داده‌های «سازمان همکاری و توسعه اقتصادی»، با افزایش ۶۰ درصدی نرخ رشد دانشجویان بین‌الملل نسبت به سال‌های بین ۲۰۱۵-۲۰۲۰، تعداد این دانشجویان به بیش از ۸ میلیون نفر در جهان در سال ۲۰۲۵ خواهد رسید (Hughes, 2019). بر اساس گزارش دولت فرانسه تعداد دانشجویان بین‌الملل در سال ۲۰۲۵ به ۹ میلیون نفر خواهد رسید (Campus France, 2019: 4). در رابطه با ایران، برنامه جذب دانشجویان بین‌الملل در «سند چشم‌انداز ملی ۲۰ ساله» که در پایان ۲۰۲۵ منقضی می‌گردد، رساندن میزان دانشجویان بین‌الملل به ۱/۸ درصد از کل جمعیت دانشجویان است (Erudera, 2021). با این ملاحظه، این سؤالات مطرح می‌گردد که وضعیت ایران در جذب دانشجویان بین‌الملل چگونه است؟ و مقدمات و ملزومات جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران چیست؟

در این زمینه، گزارشی تحت عنوان پردیس فرانسه در رابطه با چین مزیت اقتصادی آن با محوریت طرح «یک کمربند- یک جاده»^۲، و در رابطه با کشورهای حاشیه خلیج فارس و ترکیه مزیت فرهنگی آن‌ها را به عنوان عامل تعیین‌کننده در جذب دانشجویان بین‌الملل لحاظ کرده است (Campus France, 2019). سین، تاواریس و کاردوسو راهبردهای برندسازی نهادی^۳؛ بازنگری رویه‌های پذیرش دانشجو؛ و برنامه‌ریزی درسی را در جذب دانشجویان بین‌الملل ارائه کرده‌اند (Sin et al., 2019). شوالیه معتقد است «سیاست‌های مهاجرتی و بازار کار باز»^۴، نهادهای آموزش عالی با کیفیت، و «سیاست‌های ویزایی باز»^۵ می‌تواند کمیت و کیفیت دانشجویان بین‌الملل را بهبود ببخشد (Chevalier, 2022). مؤسسه بازاریابی دیجیتال در مقاله‌ای یک سری راهبردهای دیجیتالی را برای جذب دانشجویان بین‌الملل ارائه داده است (Digital Marketing Institute, 2018). راهبردهای مؤسسه آموزش عالی ام‌اس/ان عبارت‌اند از: خلق محتوای بازاریابی مطابق علاقه مخاطبان؛ متمایزسازی مؤسسه از رقبا و پررنگ جلوه دادن مزیت رقابتی خود؛ و ارائه چشم‌اندازی از آینده که دانشجویان بتوانند روی آن حساب کنند (Education, 2021).

1. The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)
2. One Belt One Road
3. Institutional branding
4. Open migration policies and labor markets
5. Open visa policies

در رابطه با موضوع جذب دانشجویان بین‌الملل آثار داخلی بسیار قلیل و ضعیف است، اما آثار خارجی چندی مورد بررسی قرار گرفت. مزیت پژوهش حاضر این است که ضمن استفاده از دستاوردهای آثار خارجی برای پر کردن خلأ پژوهشی داخلی، با توجه به زمینه اجتماعی و تاریخی، مدلی بومی از مقدمات و ملزومات جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران ارائه می‌دهد. جامعیت و اصالت موضوعی پژوهش حاضر با اتکا به روش پژوهش ترکیبی و مصاحبه با خبرگان و مجریان امر در ایران حاصل شده است.

در پاسخ به سؤال پژوهش، این مدعا طرح می‌شود که با وجود سهم کم ایران از بازار دانشجویان بین‌الملل و عدم تنوع کیفی دانشجویان، در صورت ایجاد زیرساخت‌های مادی و معنوی لازم و راهبردپردازی متناسب با وضعیت داخلی و جهانی ایران، دستیابی به سهم متناسبی از دانشجویان بین‌الملل، به نسبت کل جمعیت دانشجویان داخلی، محقق می‌گردد.

پژوهش حاضر با استفاده از روش ترکیبی توصیفی-تبیینی-تفسیری-تجویزی انجام می‌شود. بر این اساس، پس از توصیف، تبیین و تفسیر زمینه و وضعیت ایران در جذب دانشجویان بین‌الملل، همراه با تعمق در مسائل و چالش‌های موجود، مقدمات و ملزومات این مهم تبیین و تجویز شده است. برای گردآوری داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای، مشتمل بر کتب و مقالات علمی داخلی و خارجی، پایگاه‌های داده‌ای اینترنتی، اسناد حقوقی، مشتمل بر قوانین ملی و آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها، و منابع میدانی، شامل مصاحبه بی‌ساختار و باز با اساتید، خبرگان و مجریان، مشاوران و دست‌اندرکاران حوزه جذب دانشجویان بین‌الملل، جمعی از دانشجویان بین‌الملل دانشگاه تهران و جمعی از دانش‌آموختگان و دانشجویان ایرانی مشغول به تحصیل در خارج از کشور استفاده می‌شود، به گونه‌ای که واقعیات عینی و زمینه‌ای به صورت نامحدود از مخاطبان دریافت گردد. این پژوهش از نوع ترکیبی بنیادی-کاربردی است، بدین معنا که هدف آن در درجه نخست حل یک مسئله بنیادین، یعنی بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها در ایران است و از این جهت می‌تواند پایه اسناد چشم‌انداز ملی قرار گیرد. به لحاظ کاربردی نیز اقتضات زیرساختی تجویز شده در بخش مقدمات و ملزومات متناسب با استانداردهای به‌روز بین‌المللی و وضعیت بومی ایران، برای جذب دانشجویان بین‌الملل است که قابلیت کاربست عینی داشته و می‌تواند در تحقق چشم‌انداز مطلوب جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران مؤثر واقع گردد.

بخش نخست: زمینه و وضعیت جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران

بررسی کمی و کیفی تحصیل دانشجویان بین‌الملل در ایران امکان سیاست‌گذاری واقع‌بینانه در رابطه با مقدمات و ملزومات این مهم را فراهم می‌سازد. وضعیت دانشجویان بین‌الملل در ایران مشتمل است بر وضعیت قانونی و زمینه واقعی مسئله جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران. این وضعیت و زمینه در ایران از ابعاد مختلف، دلالت‌های مثبت و منفی دارد که تبیین و تفهیم آن لایه‌های پنهان‌تر واقعیت را روشن می‌سازد.

بر اساس ماده ۶۶ «قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰)»، مصوب ۱۳۹۶/۰۱/۱۶، تعداد دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های ایران در طول برنامه مذکور به ترتیب مقرر در **جدول ۱** می‌بایست افزایش می‌یافت:

جدول ۱

چشم‌انداز جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران در قانون برنامه پنج‌ساله ششم (Islamic Parliament Research Center, 2017)

عنوان	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰
سهم دانشجویان بین‌الملل، به نسبت کل دانشجویان ایران	۰/۸	۱	۱/۲	۱/۵	۱/۸

«مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» در گزارشی در خرداد ۱۴۰۰ عملکرد این مرکز در دولت‌های یازدهم و دوازدهم را مثبت ارزیابی کرده و تعداد دانشجویان بین‌الملل مشغول به تحصیل در ایران را به طور تقریبی ۵۷۶۷۶ نفر ارزیابی کرده

است که مجموع آمار ثبت‌شده وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی است (International Scientific Cooperation Center & Technology, 2021). همچنین بر اساس ارزیابی مثبت گزارش مذکور، تعداد دانشگاه‌های پذیرای دانشجویان خارجی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۲، بیش از دو برابر شده است که در قالب جدول ۲ قابل ارائه است، اگرچه این امر به لحاظ فقدان استانداردهای لازم خود مسئله‌آفرین بوده است:

جدول ۲

افزایش تعداد دانشگاه‌های ایرانی پذیرای دانشجویان خارجی (International Scientific Cooperation Center & Technology, 2021)

عنوان	سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	تا آبان ۱۳۹۹
مراکز دانشگاهی پذیرای دانشجویان خارجی		۳۵	۳۵	۴۵	۴۷	۵۲	۶۲	۷۲	۷۸

با وجود ارزیابی‌های مثبت صورت گرفته توسط مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی، بر اساس یک گزارش خارجی، هدف مطرح در «قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه» که در سال ۲۰۲۱ (۱۴۰۰) منقضی شد، در رساندن جمعیت دانشجویان بین‌الملل در ایران به ۷۵۰۰۰ نفر از سراسر جهان در سال ۱۴۰۰ تحقق پیدا نکرده است، زیرا نه به لحاظ کمی رقم مذکور محقق شده و نه به لحاظ کیفی تنوعی از دانشجویان بین‌الملل از سراسر جهان وجود دارد (Erudera, 2021).

۱. پراکنش جغرافیایی کشورهای مبدأ دانشجویان بین‌الملل در ایران

بر اساس یک گزارش در سال ۱۴۰۰، در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۰، از میان دانشجویان بین‌الملل در ایران، دانشجویان افغانستانی با ۴۶ درصد و دانشجویان عراقی با ۲۴ درصد بزرگ‌ترین گروه دانشجویان خارجی را به نسبت کل دانشجویان ایران تشکیل می‌دهند (Student News Network, 2021). بر این اساس، ۷۰ درصد دانشجویان خارجی در ایران تنها از دو همسایه هم‌مرز با ایران بوده‌اند. این آمار در رابطه با افغانستان پس از روی کار آمدن طالبان افزایشی تر شده است و دلیل آن نیز پذیرش دانشجویان افغانستانی در ایران به علت مسائل بشردوستانه، به‌ویژه در رابطه با دانشجویان مؤنث بوده است (Moshirzadeh). به گفته «مفتونی»، مشاور بین‌الملل وقت دانشکده الهیات دانشگاه تهران، دانشجویان بین‌الملل در دانشکده الهیات به ترتیب از افغانستان، کردستان عراق، و ترکیه بوده‌اند که هیچ‌گاه عدد آن‌ها از ۱۰ نفر در یک زمان فراتر نرفته است (Maftouni, 2022-11-27). بر خلاف کشورهای همجوار، سهم ایران از دانشجویان بین‌الملل از مبدأ کشورهای غربی و توسعه‌یافته، شامل اروپا، آمریکا، کانادا و استرالیا، بسیار ناچیز بوده و حتی به یک درصد از کل دانشجویان بین‌الملل در ایران نمی‌رسد (Eskandari, 2022-11-28).

۱. به عنوان مصداق، «وزارت آموزش عالی عراق» در سال ۱۴۰۱ تعداد ۲۷ دانشگاه ایرانی، از جمله دانشگاه علامه طباطبایی، را در لیست دانشگاه‌های غیرمعتبر برای تحصیل دانشجویان عراقی در سال تحصیلی جدید قرار داد که خود می‌تواند با عدم مراعات استانداردهای یک دانشگاه بین‌المللی نیز مرتبط باشد (Donya-e-Eqtasad, 08/07/2022).

البته، دلالت مثبت پراکنش جغرافیایی کشورهای مبدأ دانشجویان بین‌الملل در ایران می‌تواند در قالب «سیاست همسایگی»^۱ قابل تحلیل باشد. بر این اساس، نفوذ منطقه‌ای ایران در کشورهای همسایه، و اشتراکات مذهبی، فرهنگی و زبانی از یک طرف، و مزیت تسهیلاتی ایران نسبت به کشورهای مبدأ همسایه و دیپلماسی علمی منطقه‌ای ایران از طرف دیگر، می‌تواند عامل جذب دانشجویان بین‌الملل بوده باشد. در مقابل، در حال حاضر سهم ایران از دانشجویان کشورهای توسعه‌یافته متمایل به صفر است که آنان نیز در رشته‌هایی چون زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی مشغول به تحصیل در ایران بوده‌اند، نه رشته‌های معمول جهانی که کشورهای غیر از ایران نیز در آن‌ها دارای مزیت نسبی هستند، مانند رشته‌های نیازمند دانش نهادینه‌شده، زیرساخت‌های آزمایشگاهی و فناوریانه، و کتابخانه‌های به‌روز در حوزه‌های فنی و پزشکی. این امر دو پیامد داشته است: یکی کاهش شدید نفوذ فرهنگی ایران در کشورهای توسعه‌یافته در سالیان اخیر، و دیگری، تأثیر معکوس جذب دانشجویان خارجی از کشورهای هم‌جوار بر آنچه «قدرت بر اذهان و قلب‌ها»^۲ نامیده می‌شود که خود ناشی از افزایش ظرفیت جذب دانشجویان خارجی در عین فراهم نبودن زیرساخت‌های مادی و معنوی لازم است. مصداق زیرساخت‌های مادی، سکونتگاه و امکانات رفاهی و بهداشتی مناسب برای افراد غیرایرانی (Eskandari, 2022-11-28) و مصداق زیرساخت‌های فرهنگی نیز عدم تساهل نسبی فرهنگی و هویتی جامعه ایرانی نسبت به ملت‌های همسایه است (International Students Studying or Graduating from University of Tehran, 2022-12).

مهاجرپذیری، به طور عام، و پذیرش دانشجویان از برخی کشورهای همسایه به دلایل بشردوستانه، می‌تواند به عنوان یک مسئله امنیت ملی قابل تفسیر باشد (Eskandari). بر این اساس، با پذیرش بی‌رویه و تثبیت اتباع خارجی در کشور، این مهاجران می‌توانند به عنوان گروه‌ها یا شبکه‌های نفوذ و یا فشار به گرایش‌ها و اگراییانه دامن زده و در صدد امتیازگیری از دولت ایران در رابطه با اتباع خارجی برآیند. این پدیده هم‌اکنون برای دولت فرانسه، در رابطه با مهاجران عرب، به عنوان یک معمای امنیت ملی درآمده که دولت را مجبور به تطبیق سیاستگذاری خود با شرایط موجود کرده و حتی در جهت‌گیری سیاست خارجی این دولت در رابطه با مسائل جهانی نیز عاملی تعیین‌کننده است (Blanchard, 2016).

۲. پراکنش رشته‌های هدف دانشجویان بین‌الملل در ایران

با ملاحظه مزیت‌های نسبی، ایران برای دانشجویان بین‌الملل در رشته‌های علوم انسانی دارای مرجعیت بیشتری نسبت به رشته‌های طبیعی و فنی است (Maftouni, 2022-11-27). بنا بر گزارش «مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» از عملکرد این مرکز در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۲، اقبال دانشجویان خارجی از رشته‌های «زبان و ادبیات فارسی» و «ایران‌شناسی» رشد خوبی داشته است (International Scientific Cooperation Center & Technology, 2021). این امر بر قدرت فرهنگی بالقوه ایران در سطوح منطقه‌ای و جهانی دلالت دارد و بالفعل کردن آن به واسطه دیپلماسی عمومی و دیپلماسی علمی، می‌تواند به افزایش سهم ایران از بازار دانشجویان بین‌الملل، به‌ویژه در حوزه علوم انسانی منجر گردد.

با این وجود، دست کم همه کشورهای متمدن در نوع خود از این مزیت برخوردار هستند. لذا این مزیت نمی‌تواند لزوماً نتیجه موفقیت دیپلماسی ایران در بازار دانشجویان بین‌الملل بوده باشد، زیرا رشته‌های زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، مزیت نسبی ایران به عنوان یک کشور متمدن است و در صورت عملکرد دیپلماسی می‌بایست سهم به‌مراتب بیشتری را در افزایش «قدرت نرم» مؤثر ایران در سطح جهانی به

1. Neighborhood Policy

2. Power on minds and hearts

خود اختصاص می‌داد. همچنین، اقبال دانشجویان بین‌الملل از رشته‌های مذکور لزوماً نمی‌تواند در راستای قدرت و منافع ملی ایران باشد، بلکه می‌تواند در طول اهداف و در راستای منافع کشورهای مبدأ، برای تحقق سیاست‌های تجاری، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی خود عمل کند. این یک بعد از سیاستی است که دولت چین در جهت تحقق سیاست خزنده سيطرة اقتصادی جهانی خود به آن نیاز دارد.

۳. پراکنش دانشجویان خارجی در ایران به لحاظ منبع تأمین مالی

بنا بر گزارش «مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» از عملکرد دولت تا ۱۳۹۹، پراکنش دانشجویان خارجی در ایران به لحاظ منبع تأمین مالی آن‌ها در قالب جدول ۳ قابل ارائه است:

جدول ۳

پراکنش دانشجویان خارجی در ایران، به لحاظ منبع تأمین مالی (۱۳۹۲-۱۴۰۰) (International Scientific Cooperation Center & Technology, 2021)

عنوان	سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	تا آبان ۱۳۹۹
پذیرش دانشجویان غیرایرانی (بورسیه)		۱۱۹۰	۱۱۳۳	۱۱۱۵	۱۶۱۴	۱۴۲۵	۱۱۰۰	۴۶۰	۳۰۷
پذیرش دانشجویان غیرایرانی (غیربورسیه)		۵۷۴	۹۳۶	۱۴۸۷	۱۵۸۸	۱۷۰۰	۲۷۳۷	۲۵۵۷	۷۳۰۶
تعداد دانشجویان غیرایرانی در ایران (تعداد واقعی)		۱۸۶۸۴	۲۱۰۴۰	۲۲۵۷۱	۲۱۹۵۲	۲۶۵۰۰	۳۴۶۳۶	۳۸۱۶۰	۵۷۶۷۵

بر اساس جدول ۳، در سالیان متمادی بین ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹، تعداد دانشجویان غیرایرانی غیربورسیه دولت ایران، نسبت به دانشجویان غیرایرانی بورسیه بیشتر بوده است. دلالت مثبت آمار فوق اقبال دانشجویان بین‌الملل و نیز دولت کشورهای مبدأ به پرداخت هزینه برای تحصیل دانشجویان در ایران است. تعداد دانشجویان غیرایرانی غیربورسیه در ایران در دوره مذکور روندی افزایشی داشته است و این می‌تواند معلول دیپلماسی علمی رسمی و عمومی ایران بوده باشد. این روند افزایشی می‌تواند در صورت فراهم بودن زیرساخت‌های مادی و معنوی و مقدمات و ملزومات جذب دانشجویان بین‌الملل، به گسترش قدرت نرم ایران در سطح منطقه‌ای منجر شود. این روند بین سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ سیر نزولی داشته است، به‌گونه‌ای که در سال ۱۳۹۹ به کمترین میزان خود از سال ۱۳۹۲ می‌رسد که ممکن است معلول سیاستگذاری دولت ایران در کنترل شیوع ویروس کرونا بوده باشد، اما در قیاس با روند افزایشی دانشجویان غیرایرانی غیربورسیه قابل توجیه نیست.

بخش دوم: چالش‌ها، مقدمات و ملزومات جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران

مقدمات و ملزومات جذب دانشجویان بین‌الملل، پیش‌شرط لازم برای بازاریابی دانشجویان بین‌الملل است و در صورت فراهم نبودن آن راهبردپذیری در بهترین حالت بهبود یافته و در حالت بدتر در میان‌مدت، و با دورنگری در محاسبه هزینه-فایده، به زیان اعتبار علمی دانشگاه‌ها و منافع ملی است. در این گفتار، مقدمات و ملزومات جذب دانشجویان بین‌الملل در دو سطح کلان کشوری و سطح واحد، یعنی دانشگاه‌ها، تبیین و تجویز می‌گردد. لازمه جذب دانشجویان بین‌الملل، فراهم کردن زیرساخت‌های جذب این دانشجویان است که به‌طور کلی می‌توان آن‌ها را در سه دسته زیرساخت‌های معنوی، مادی و قانونی تقسیم کرد. در صورتی که این ساختارها در هر دو سطح کلان و سطح واحد فراهم نباشد، مهاجرپذیری و پذیرش دانشجویان بین‌الملل از منظر راهبردی و جدای از ارزآوری برای دانشگاه‌ها، قدرت نرم و تعریف هویتی کشور را می‌تواند در معرض تهدید قرار دهد.

۱. زیرساخت‌های معنوی جذب دانشجویان بین‌الملل

زیرساخت‌های معنوی، آن دسته از مقدمات و ملزومات غیرملموسی است که جذب دانشجویان بین‌الملل و مهم‌تر از آن حفظ و نگهداری آن‌ها در مدار اهداف راهبردی سیاست‌های مهاجرپذیری را ممکن می‌کند و به تبع آن، به صورت هم‌افزا مسیر توسعه پایدار در کشور را فراهم می‌سازد. این زیرساخت‌ها عبارت‌اند از:

۱-۱. تساهل فرهنگی در سطح جامعه

مهم‌ترین مقدمه معنوی جذب دانشجویان بین‌الملل، فرهنگ تساهل و دگرپذیری در جامعه ایرانی است. انسان‌ها در سیر تاریخ، آنگونه که «نظریه پردازان سازه‌نگار»^۱ معتقد هستند، به واسطه تعامل اجتماعی، هویت «خود»^۲ و «دیگری»^۳ را تعریف کرده و به روابط خود شکل می‌دهند (Wendt & Moshirzadeh, 2019). بر اساس حافظه تاریخی، تساهل فرهنگی ایرانیان امری نسبی بوده و با ملاحظه زمینه اجتماعی و تاریخی، نسبت به مهاجران کشورهای همجوار، به خصوص همسایگان شرقی و غربی، پایین بوده است. کشورهای توریستی و دانشگاهی، به واسطه سیاست‌گذاری مدبرانه و هدفمند دولت و فرهنگ‌پذیری افراد جامعه، روند ادغام مهاجران را به عنوان یک سیاست راهبردی پیش گرفته‌اند. این تساهل فرهنگی در جوامع چندفرهنگی، مانند هلند، بلژیک، استرالیا و کانادا به اوج خود رسیده است. تجربه هلند در زمینه تساهل و ادغام فرهنگی یک الگوی جهانی موفق است (Maussen & Bogers, 2010). با ملاحظه تجارب موفق در سطح جهانی، سیاست‌گذاری کلان می‌بایست تساهل فرهنگی را از چشم‌انداز راهبردی در دستور کار داشته باشد.

۲-۱. سیاست‌گذاری فرهنگی - اجتماعی

با الهام از تجارب کشورهای توسعه‌یافته، در جامعه‌پذیری کودکان، پذیرش دیگری از موضع برابر، به ویژه در رابطه با ملل هم‌فرهنگ و همسایه ایران، می‌بایست در دستور کار نظام آموزشی کشور باشد و در سطح دانشگاه‌ها نیز، هم‌جوشی و مفاهمه دانشجویان ایرانی و خارجی تشویق گردد. به طور عام، در سطح اجتماعی نیز حقوق و وظایف شهروندان داخلی و خارجی در قبال یکدیگر باید به واسطه ابزارهایی چون رسانه‌های دولتی، شبکه‌های اجتماعی، و برنامه‌های فرهنگ‌پذیری اداره مهاجرت هم‌رسانی و تفهیم گردد.

دانشجویان بین‌الملل پس از بازگشت می‌توانند به عنوان سفیران غیررسمی کشور دانشجوی‌پذیر عمل کنند. در صورت فراهم نبودن زیرساخت‌های فرهنگی و عدم تساهل فرهنگی، به ویژه در رابطه با دانشجویان کشورهای همسایه، پذیرش نامتناسب با وسع دانشجویان بین‌الملل افول قدرت نرم کشور را در پی داشته و ضمن کاهش سهم ایران از بازار دانشجویان بین‌الملل، می‌تواند به عنوان یک مسئله امنیتی برای کشور محسوب شود.

۲. زیرساخت‌های مادی جذب دانشجویان بین‌الملل

شهروندان برای بقا و خودکوفایی، نیازهایی دارند که وظیفه دولت به نسبت در نظام‌های فردگرایانه فراهم‌سازی زمینه، و در نظام‌های جمع‌گرایانه برآوردن آن نیازها است. به طور اولی، لازمه مهاجرپذیری و نیز پذیرش دانشجویان بین‌الملل در ایران نیز حداقل فراهم‌سازی زمینه

1. Constructivists

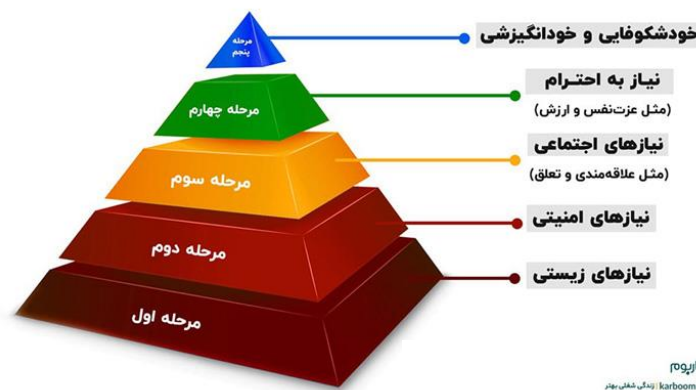
2. Self

3. Other

برآوردن نیازهای مادی دانشجویان است. با نگاه از منظر «هرم نیازهای مازلو»^۱، فراهم‌سازی زمینه‌های برآوردن نیازهای مراحل اول و دوم، یعنی نیازهای زیستی و امنیتی، تحت زیرساخت‌های مادی قابل دسته‌بندی است (Anjanaben & Mehta, 2019).

شکل ۱

کاربست هرم نیازهای مازلو در جذب دانشجویان بین‌الملل

امروز، کشورهای همسایه ایران با استفاده از فضای امنیتی‌سازی شده^۲ ایران و در مقابل، ارائه جاذبه‌های مادی ناب، به پذیرش دانشجویان بین‌الملل از کشورهای منطقه مبادرت ورزیده‌اند. به عنوان مصداق، «ترکیه با بورس دانشجویان عراقی در رشته‌های مربوط به صنعت نفت، زمینه نفوذ ترکیه در صنعت نفتی عراق را در میان‌مدت برای خود فراهم کرده است» (Mokmeli, 2022-11-29). همچنین امارات و قطر با تأسیس شعبی از دانشگاه‌های مطرح دنیا در کشور خود، پذیرای نیروهای نخبه و مجرب ایرانی هستند (Bi Jen Khan, 2022-12-03). بنابراین، سیاستگذاری ایران در جهت جذب دانشجویان بین‌الملل مستلزم تطابق گفتمانی در سطح جهانی است که در آن ارزش‌های مادی غالب است. در منطق نتیجه‌گرایی بازار، به‌ویژه در گفتمان غربی، عوارض مادی دنیوی، از امنیت گرفته تا تسهیلات تفریح و سرگرمی، متغیری تعیین‌کننده در سیستم محاسباتی دانشجویان بین‌الملل است.

۳. ملزومات قانونی جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران

از بعد حقوقی، سیستم مهاجرپذیری در ایران در قیاس با کشورهای توسعه‌یافته غربی، سیستمی نیمه‌بسته است، و البته از این لحاظ با توجه به زمینه تاریخی و مکانی ایران سیستم متناسبی است. برای کسب تابعیت ایرانی، اصالت با سیستم خون بوده و سیستم خاک استثناء است و تابعیت اکتسابی نیز امری محدود و مشروط است (Nasiri, 2014). بر این اساس، کسب تابعیت ایرانی برای افراد غیرایرانی یک استثناء دشوار است. این نوع سخت‌گیری در اعطای تابعیت و اقامت، از جاذبه ایران برای مهاجران خارجی متقاضی اقامت بلندمدت می‌کاهد، اگرچه با توجه به شرایط محیطی منطقه غرب آسیا سیستمی متناسب است. با این وجود، در سطح قوانین عادی، مسئله در خلأ یا حداقل در اجرای قانون و سازوکارهای نظارتی و تضمینی اجرای قانون است. در رابطه با دانشجویان بین‌الملل، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

1. Maslow's Hierarchy of Needs
2. Securitized

۳-۱. مشکل زبان در قانون اساسی و قوانین عادی

۳-۱-۱. آموزش به زبان خارجی در ایران

«تدریس به زبان انگلیسی» در دانشگاه‌های ایران، برای دانشجویان خارجی خلاف اصل ۱۵ قانون اساسی به نظر نمی‌رسد، مگر با تفسیر موسع از جمله «... کتب درسی باید با این زبان و خط [فارسی] باشد...»^۱. با این حال، شورای عالی انقلاب فرهنگی، در تاریخ ۱۳۸۶/۰۴/۰۵، «قانون لزوم تدریس به زبان فارسی در دانشگاه‌ها» را تصویب کرده و مقرر داشت: «تدریس در کلیه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور برای همه دانشجویان اعم از ایرانی و غیرایرانی باید به زبان فارسی انجام پذیرد» (Islamic Parliament Research Center, 2007). قانون پیشین در سال ۱۳۸۹، با تصویب ماده واحده «تجویز ارائه برخی از دروس به زبان غیرفارسی در واحدهای بین‌المللی دانشگاه‌های تهران، علوم پزشکی تهران و صنعتی شریف در موارد خاص»^۲، تخصیص خورده و واحدهای بین‌المللی دانشگاه‌های تهران، علوم پزشکی تهران و صنعتی شریف، در موارد خاص و با شرایطی، از آن مستثنی شده‌اند (Islamic Parliament Research Center, 2010).

مسئله‌بودگی زبان تدریس: انعکاس نظرات دست‌اندرکاران:

- عدم تسلط دانشجویان خارجی به زبان فارسی، نظم و توازن کلاس‌ها را به هم ریخته و بر تدریس اساتید و یادگیری دانشجویان ایرانی نیز تأثیر منفی دارد (Moshirzadeh, 2022-11-22);
- بر اساس تجربه، برگزاری کلاس به زبان انگلیسی برای دانشجویان خارجی نیز به دو علت مسئله‌ساز است: عدم تسلط برخی اساتید به زبان انگلیسی حتی در دانشگاه‌های برتر کشور؛ و عدم تسلط بسیاری از دانشجویان خارجی به زبان انگلیسی (Maftouni, 2022-11-27);
- عدم نفع مادی مازاد برای اساتید برگزارکننده کلاس‌ها به زبان انگلیسی، در کوتاه‌مدت منجر به بی‌انگیزگی اساتید و قطع مکاری در این زمینه می‌گردد (Zebardast, 2022-11-29);
- بر حسب تجربه، برگزاری کلاس جداگانه به زبان غیرفارسی، این نگرانی را در دانشجویان خارجی ایجاد می‌کند که مدرک اعطایی به آن‌ها از اعتبار لازم برخوردار نباشد. به علاوه، ادغام‌پذیری و فرهنگ‌پذیری آن‌ها را نیز کاهش می‌دهد (Bi Jen Khan, 2022-12-03);
- به طور کلی، جدای از موانع قانونی، در عمل نیز زبان تدریس، چه فارسی و چه انگلیسی برای دانشجویان خارجی در ایران یک مسئله است.

۱. «زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است» (قانون اساسی، ۱۵).
۲. شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۶۶۲ مورخ ۱۳۸۹/۲/۲۱ براساس پیشنهادهای مورخ ۱۳۸۸/۹/۲ وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و ۱۳۸۸/۸/۲۳ رئیس دانشگاه تهران، ماده واحده «تجویز ارائه برخی از دروس به زبان غیرفارسی در واحدهای بین‌المللی دانشگاه‌های تهران، علوم پزشکی تهران و صنعتی شریف در موارد خاص» را به شرح ذیل تصویب نمود: «ماده واحده - ضمن تأکید بر لزوم تدریس به زبان فارسی در کلیه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، واحدهای بین‌المللی دانشگاه‌های تهران، علوم پزشکی تهران و صنعتی شریف می‌توانند در برخی از کلاس‌های خاص، دروسی را طبق شرایط ذیل به زبان غیرفارسی تدریس نمایند:
 - ۱- کلاس‌های مزبور باید صرفاً برای دانشجویان خارجی که امکان استفاده از زبان فارسی را ندارند، تشکیل شده باشد.
 - ۲- برای کلیه دانشجویان خارجی، بایستی دوره ویژه آموزش زبان فارسی برگزار شده و شرط فراغت از تحصیل این دانشجویان، اخذ مدرک پایان دوره مزبور خواهد بود.
 - ۳- برنامه فرهنگی و اسلامی جامعی به محوریت نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌های فوق، برای دانشجویان خارجی تدارک دیده شود.

تبصره ۱- مجوز موضوع این ماده واحده برای اجرای آزمایشی و در یک دوره زمانی ۵ ساله می‌باشد.

تبصره ۲- نظارت بر حسن اجرای این ماده واحده با وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و هیأت نظارت و بازرسی شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌باشد. مراجع مزبور گزارش سالیانه‌ای از اجرای این مصوبه را به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه خواهند داد» (Islamic Parliament Research Center, I. (2010). *Single article: "Recommendation of offering some courses in the non-Persian language in the international units of the University of Technology in special cases". Tehran, Tehran University of Medical Science and Sharif University of Technology in special cases".* <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/782454>

امروزه در بازار دانشجویان بین‌الملل، تدریس به زبان انگلیسی یک شرط اولیه و پایه‌ای برای جذب دانشجویان خارجی است، شرطی که دانشگاه‌های مطرح دنیا در کشورهای توسعه‌یافته غربی آن را اجرایی نموده و کشورهای در حال توسعه‌ای چون ترکیه و کشورهای حاشیه خلیج فارس نیز در حال الگوبرداری از آن‌ها هستند. در حال حاضر مهم‌ترین دانشگاه‌های دنیا در کشورهای امارات و قطر شعبه داشته و پذیرای دانشجویان بین‌الملل هستند (Bi Jen Khan, 2022-12-03). با این وجود، حفظ اصالت زبان رسمی کشور مسئله‌ای هویتی است و با امنیت هستی‌شناختی ملت-دولت‌ها گره خورده است.

حتی در کشورهای توسعه‌یافته نیز رسمیت زبان خارجی در دانشگاه‌ها مورد انتقاد است و لزوماً به طور کامل نیست. حتی در کشورهای توسعه‌یافته نیز رسمیت زبان خارجی در دانشگاه‌ها مورد انتقاد است و اعتقاد بر لزوم حفظ زبان بومی به عنوان یک مزیت نسبی است (Sin et al., 2019). به عنوان مصداق، دانشگاه آمستردام به عنوان یک دانشگاه دوزبانه^۱ مطرح است که برنامه‌های آن به سه صورت، به زبان انگلیسی، به زبان «داچ»^۲، و یا به هر دو زبان ارائه می‌شود. به عنوان مثال، از ۶۱ برنامه ارائه‌شده در مقطع کارشناسی در سال تحصیلی ۲۰۱۷-۲۰۱۸، ۴۷ برنامه به زبان داچ، ۷ برنامه به هر دو زبان انگلیسی و داچ، و تنها ۷ برنامه فقط به زبان انگلیسی ارائه شده است مانند «برنامه سیاست، روانشناسی، حقوق و اقتصاد»^۳ (Uva Language Policy). بنابراین حتی برای دانشجویان خارجی نیز تسلط به زبان هلندی شرط لازم تحصیل در برخی برنامه‌ها، به ویژه در مقطع کارشناسی است. ایجاد توازن بین زبان رسمی کشور و زبان یا زبان‌های خارجی در کشورهای در حال توسعه نیز معادله‌ای نیازمند تدبیر راهبردی است.

۳-۱-۲. تدریس به زبان فارسی برای دانشجویان غیرایرانی

جدای از مانع قانونی تدریس به زبان غیرفارسی در ایران، تدریس به زبان فارسی نیز برای دانشجویان غیرایرانی مسئله است. در این رابطه، «مفتونی» مشکل دانشجویان بین‌الملل، حتی از اقلیم کردستان عراق را عدم تسلط به زبان فارسی می‌داند، مسئله‌ای که مخالفت گروه‌های علمی در دانشکده‌ها با پذیرش این دانشجویان را سبب شده است. لذا، با وجود مساعی دیپلماتیک و اجرایی در سطح دانشگاه، در سطح دانشکده‌ها و گروه‌ها پذیرش دانشجویان غیرایرانی مشکل‌آفرین می‌شود (Maftouni, 2022-11-27).

آزمون «سامفا»^۴ در ایران سه بار در سال در ماه‌های مه، سپتامبر و ژانویه توسط «سازمان سنجش آموزش کشور» برگزار می‌گردد و به قبول‌شدگان مدرک بسندگی زبان فارسی، با اعتبار دوساله، اعطاء می‌شود (Consulate General of the Islamic Republic of Iran in Merv). این آزمون در دو سطح عمومی و دانشگاهی برگزار می‌شود که سطح عمومی برای کسب‌وکار و سطح دانشگاهی برای تحصیل در دانشگاه‌های ایران به کار می‌رود (Embassy of the Islamic Republic of Iran in Islamabad, 2021). الزام دانشجویان بین‌الملل به ارائه مدرک سامفا جهت ثبت نام در دانشگاه‌های ایران می‌تواند به مشکل زبان تدریس برای دانشجویان بین‌الملل در ایران پایان دهد، اما این سخت‌گیری از جهات زیر می‌تواند تأثیر منفی بر کمیت جذب دانشجویان بین‌الملل داشته باشد:

۱. به لحاظ دشواری، به‌ویژه آزمون سطح دانشگاهی، می‌تواند یک فیلتر سخت محسوب گردد و دانشجویان خارجی غیرمستعدتر را از تحصیل در ایران منصرف سازد؛

1. Bilingual university
2. Dutch
3. Politics, Psychology, Law and Economics (PPLE)

۴. سامفا مخفف آزمون «سنجش استاندارد مهارت‌های فارسی»، به‌سان آزمون آیلتس و تافل در زبان انگلیسی است.

۲. در عمل، شرکت در دوره‌های زبان فارسی پیش‌نیاز قبولی در آزمون سامفا است، در حالیکه دانشجویان بین‌الملل مایل به تحصیل در ایران لزوماً قادر یا مایل به گذراندن دوره‌های یادگیری زبان فارسی نبوده‌اند (Bi Jen Khan, 2022-12-03)؛
۳. مشکلات زیرساختی برگزاری آزمون سامفا در سطح بین‌المللی، بسان آزمون‌های استاندارد بین‌المللی، مانع دسترسی دانشجویان بین‌الملل به تسهیلات برگزاری آزمون سامفا، قبل از ورود به ایران است؛
۴. بسیاری از دانشجویان بین‌الملل، به خصوص از کشورهای همسایه، به منظور صرف گرفتن مدرک تحصیلی و یا با هدف اصلی یادگیری زبان و فرهنگ ایران، ویزای تحصیلی اخذ می‌کنند و انتظار دارند به محض ورود به ایران تحصیلات دانشگاهی خود را آغاز کنند تا اینکه یک یا دو ترم را صرف یادگیری زبان فارسی و قبولی در آزمون سامفا نمایند (Bi Jen Khan, 2022-12-03).

تدبیر راهبردی آموزش به زبان فارسی:

پذیرش دانشجویان بین‌الملل در ایران لزوماً مشروط به قبولی در آزمون سامفا نیست. به جای آن دانشگاه‌ها و حتی دانشکده‌های مختلف سازوکارهای جداگانه‌ای را برای تعیین سطح زبان فارسی دانشجویان بین‌الملل یا لزوم گذراندن دوره‌های زبان فارسی برای این دانشجویان مقرر کرده‌اند (Bi Jen Khan, 2022-12-03)، امری که می‌تواند در مواردی به کاهش استاندارد و کیفیت جذب دانشجویان بین‌الملل غیرفارسی-زبان بیانجامد. بنابراین، امکان‌پذیری تدریس به زبان فارسی نیازمند یک تدبیر راهبردی در سطوح ملی و دانشگاهی است.

۲-۳. قانون کار در نظر و عمل

به لحاظ قانونی، نظام حقوقی ایران شرایط سخت‌گیرانه‌ای را در رابطه با مجوز کار اتباع خارجی اتخاذ کرده است. بر اساس ماده ۱۲۰ «قانون کار»، «اتباع بیگانه نمی‌توانند در ایران مشغول بکار شوند مگر آنکه اولاً، دارای روادید ورود با حق کار مشخص بوده و ثانیاً، مطابق قوانین و آئین‌نامه‌های مربوطه، پروانه کار دریافت دارند»^۱ (Labor Law, 1989-11-20).

امروزه یک عامل تعیین‌کننده برای دانشجویان بین‌الملل در انتخاب محل تحصیل خود، به‌ویژه در رابطه با اتباع کشورهای کمتر توسعه‌یافته، تضمین آینده شغلی خود در کشور مبدأ است. بر همین اساس، کشورهایی که در صدد افزایش سهم خود از بازار دانشجویان بین‌الملل هستند سیاست‌های تسهیلی را برای فراهم آوردن زمینه اشتغال دانشجویان بین‌الملل گذارده‌اند.

با این ملاحظه، ایران نیازمند یک سیاست‌گذاری و قوانین مصوب در زمینه اشتغال دانشجویان و دانش‌آموختگان بین‌الملل است. با این وجود، یک پیش‌شرط راهبردی و لازم برای این سیاست‌گذاری، وجود زیرساخت‌ها و بنیة اقتصادی متناسب است، در غیر این صورت، سیاست‌ها و قوانین تسهیلی نیز اثری نخواهد داشت و حتی می‌تواند به‌واسطه سوءتفسیر بنگاه‌های کارسازی مورد بهره‌برداری خلاف هدف قانون قرار گیرد. بنابراین پیش از فراهم آمدن زیرساخت‌ها و ملزومات اقتصادی، سیاست‌های تسهیلی متضمن اشتغال به کار دانشجویان بین‌الملل مورد تجویز قرار نمی‌گیرد.

۱. مطابق ماده ۱۲۱ قانون کار، «وزارت کار و امور اجتماعی با رعایت شرایط ذیل در مورد صدور روادید با حق کار مشخص برای اتباع بیگانه موافقت و پروانه کار صادر خواهد کرد:

(الف) مطابق اطلاعات موجود در وزارت کار و امور اجتماعی در میان اتباع ایرانی آماده بکار افراد داوطلب واجد تحصیلات و تخصص مشابه وجود نداشته باشد.

(ب) تبعه بیگانه دارای اطلاعات و تخصص کافی برای اشتغال بکار مورد نظر نداشته باشد.

(ج) از تخصص تبعه بیگانه برای آموزش و جایگزینی بعدی افراد ایرانی استفاده شود»:

Labor Law. (1989-11-20). <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=157&langId=en>

سخت‌گیری به جای قانون کار نسبت به اشتغال اتباع خارجی در ایران از یک سو، و باز شدن درهای بازار ایران به روی کالاهای وارداتی گمرکی و نیز قاچاق از سوی دیگر، سبب شده است تا ساده‌ترین و بهترین ابزار اشتغال اتباع خارجی به امر تجارت کالا در ایران، ویزای تحصیلی باشد. با این ابزار، یک تبعه خارجی در مقطع کارشناسی می‌تواند حدود ۵ تا ۶ سال در ایران اقامت داشته و اگرچه با پرداخت شهریه ترمی، از تسهیلات اسکان و تغذیه فراهم شده توسط دولت ایران استفاده کند و چندین برابر ارزی که به ایران وارد کرده است، ارز از کشور خارج کند. فعالیت تجاری با این روش را می‌توان در بازار تهران، مانند بازارهای لوازم صنعتی وارداتی و قانونی و غیرقانونی، چون بازار حسن آباد و بازار لوازم خودرو خیابان ملت مشاهده کرد. نکته اینجاست که اشتغال این دانشجویان نه در امر تولید، بلکه در بازاریابی و تجارت اجناس نامرغوب خارجی است، این در حالی است که حتی اشتغال پاره‌وقت دانشجویان خارجی در کشور چین منع قانونی داشته و با آن برخورد می‌شود (*Iranian Students Studying or Graduating from Foreign Universities, 2022-12*). حتی در کشورهای توسعه‌یافته غربی نیز در بهترین حالت امکان اشتغال پاره‌وقت دانشجویان خارجی در مشاغل تولیدی و خدماتی، آن هم با ارائه مجوز اشتغال و امضای قرارداد کار قانونی و اطلاع دولت وجود دارد.

خلأ قانونی و اشتغال دانشجویان خارجی

سخت‌گیری قانون کار نسبت به صدور مجوز اشتغال اتباع خارجی از یک طرف و خلأ قانونی منع یا تحدید اشتغال دانشجویان بین‌الملل از سوی دیگر، سبب شده است تا ویزای تحصیلی و دانشجویی در ایران بهترین ابزار برای اشتغال برخی از اتباع خارجی در مشاغل غیرمولد باشد. بر این اساس، به عنوان نمونه اشتغال یک دانشجو از کشوری پیشرفته به تحصیل در رشته زبان اسپانیایی یا فرانسوی در ایران قابل تأمل است (*Eskandari, 2022-11-28*).

الگوی سیاست‌گذاری مناسب در ترکیه

قانون کار ترکیه برای دانشجویان ارشد و دکتری اجازه ۲۰ ساعت کار هفتگی یا ۴ ساعت کار روزانه با قرارداد قانونی را داده است. در رابطه با دانش‌آموختگان نیز کلیه دانش‌آموختگان از دانشگاه‌های ترکیه در تمامی مقاطع تا یک سال پس از تحصیل امکان اخذ ویزای جستجوی کار را دارند. البته در رشته‌های حقوق، دندانپزشکی، دامپزشکی و داروسازی بدون داشتن تابعیت ترکیه، اجازه کار داده نمی‌شود. این سیاست از یک سو امکان استفاده ابزاری از ویزای تحصیلی را مسدود کرده و از سوی دیگر جذب دانش‌آموختگان مستعد و نخبه به بازار کار ترکیه در جهت تداوم توسعه پایدار را فراهم ساخته است (*Academic Positions*).

بنابراین، در صورتی که هدف از جذب دانشجویان بین‌الملل، ارزآوری برای دانشگاه‌ها است، اشتغال دانشجویان خارجی در صنایع غیرمولد، با محاسبه استفاده از تسهیلات و امکانات زیستی در کشور ایران، اگرچه دانشگاه‌ها را به هدف درآمدزایی ناپایدار رسانیده، در سطح کلان به زیان منافع ملی است.

۳-۳. سیاست‌های ویزایی باز

همانگونه که گفته شد، نظام مهاجرپذیری در ایران یک نظام نیمه‌بسته است و بر این اساس، گرفتن ویزای جستجوی کار و یا اقامت بلندمدت در ایران دشوار است. جدای از قوانین جاری، بوروکراسی سنتی مانع دیگری در گرفتن ویزا و اقامت اتباع خارجی در ایران است. با این وجود،

در عمل درهای ایران به روی مهاجران غیرقانونی باز بوده است، به‌گونه‌ای که در سال‌های اخیر مهاجران غیرقانونی از کشورهای همسایه جایگزین نیروی کار ایرانی در غالب حوزه‌ها شده و در حال بر هم زدن تعادل جمعیتی در ایران هستند. مصداق این امر معضل اجتماعی و اقتصادی ایجاد شده در اثر مهاجرت کنترل‌نشده اتباع افغانستانی در کاشان است (Shaterian & Ganjipour, 2011).

از دهه ۱۳۶۰ نظام مهاجرپذیری ایران تحت‌الشعاع احساسات بشردوستانه قرار گرفته است و فراتر از آن، بر خلاف رویه کشورهای پیشرفته، به جای اسکان در اردوگاه‌های پناهندگی، مهاجران غیرقانونی آزادانه در بطن زندگی ایرانیان حضور یافته و بازار کار را به تصرف خود درآورده‌اند. با وجود عدم الزام حقوق بین‌الملل، در سالیان اخیر احساسات بشردوستانه استانداردهای پذیرش دانشجویان بین‌الملل از کشورهای همجوار را نیز متأثر ساخته است (برگرفته از مصاحبه با مجریان و مشاوران بین‌الملل دانشگاه تهران).

چالش امنیتی دیاسپورا

امروزه، «دیاسپورا» (Diaspora)، به معنای مهاجران ساکن در خارج از موطن خود در منطقه‌ای خاص، یک عامل مؤثر در سیاستگذاری کشورهای مبدأ و مقصد است و امکان تبدیل شدن به یک چالش امنیتی برای کشور میزبان را دارد. در این زمینه، شورش جمعیت ۵۰ هزار نفری دانشجویان ایرانی ساکن آمریکا که خواهان بازگردانی شاه مخلوع به ایران بودند، تبدیل به یک بحران غیرقابل مدیریت در آمریکا شد که به عنوان یک عامل مؤثر در شکست «کارت» در انتخابات ریاست جمهوری آمریکا در ۱۹۸۰ محسوب می‌شود. بر این اساس، ملاحظات امنیتی دوراندیشی و حفظ تعادل و تنوع در پذیرش دانشجویان خارجی را ایجاب می‌کند.

الزامات حقوق بشردوستانه بین‌المللی و حقوق بین‌المللی مهاجرت در رابطه با مهاجران غیرقانونی یا پناهنجویان اعطای فرصت تحصیلی ویژه نیست. اگرچه در صورت داشتن صلاحیت لازم، جذب آن‌ها به عنوان دانشجویان بین‌الملل در نوع خود، بسته به سیاستگذاری کلان، می‌تواند منع قانونی نداشته باشد. البته در این زمینه برنامه‌هایی در سطح جهانی وجود دارد که تسهیلاتی را در اختیار پناهندگان برای تحصیلات عالی قرار می‌دهد که از جمله می‌توان به فرصت‌ها و حمایت‌های مالی ارائه‌شده برای پناهندگان، تحت «کمیساریای عالی ملل متحد برای پناهندگان»^۱، و برنامه‌هایی که در سطح ملی توسط دانشگاه‌های کشورهای توسعه‌یافته نیز ارائه شده است اشاره کرد (UNHCR).

۳-۴. بازاریابی دانشجویان بین‌الملل

در عصر پساوستفالیایی مرزهای روانی و مجازی سیال بوده و دیگر نظامی‌گری دولت‌ها ابزار اصلی توسعه مرزها نیست، بلکه قدرت معنایی نیز در کنار دیگر ابعاد قدرت تعیین‌کننده مرزهای کنشگری است. همچنین دولت‌ها بازیگران منحصر کنشگری در عرصه جهانی نبوده و در این عرصه کنشگران فراملی و فروملی نیز در فرایند تصمیم‌سازی و جابه‌جایی آنچه مرزهای روانی نامیده می‌شود نقشی تعیین‌کننده دارند (Pedersen, 2018). دانشگاه‌ها عمدتاً کنشگرانی فروملی‌اند که اگرچه به لحاظ حقوقی فاقد شخصیت حقوقی بین‌المللی هستند، به واسطه کنشگری در فضای مجازی و فیزیکی، با ابزار دیپلماسی عمومی و علمی، امکان تغییر مرزبندی‌های روانی در نظام جهانی، و به این واسطه افزایش سهم خود در بازار دانشجویان بین‌الملل را یافته‌اند.

یکی از ملزومات کارکرد بازار در حوزه جذب دانشجویان بین‌الملل، ثبات قدم و حضور دائمی در آن است، نه توافقات و برنامه‌های موقتی و هیجانی. تنها در این صورت است که امکان جلب اعتماد متقاضیان در بازار فراهم می‌گردد (Maftouni, 2022-11-27). بازاریابی دانشجویان

1. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

بین‌الملل، سیاست‌گذاری راهبردی در سطوح کلان و دانشگاهی را اقتضاء می‌کند، به گونه‌ای که در طول زمان بین عرضه و تقاضا یک تعادل پویا وجود داشته باشد. در این مسیر، مشکلات زیرساختی بازاریابی دانشجویان بین‌الملل به دو دسته تقسیم می‌گردد:

۳-۴-۱. مشکلات زیرساختی بازاریابی دیجیتالی دانشجویان بین‌الملل

ملزومات بازاریابی دیجیتال در بازار دانشجویان بین‌الملل، یکی برخورداری از بستر و سامانه‌های اینترنتی است، و دیگری حضور فعال در فضای مجازی در عرصه بین‌المللی. در رابطه با مورد نخست، می‌توان به مشکلات زیر اشاره کرد:

- اختلال و سرعت پایین اینترنت در کشور که یک ویژگی منفی، به‌ویژه در نظر دانشجویان از کشورهای توسعه‌یافته است (Zebardast, 2022-11-29)؛

- به تبع مورد پیشین، مختل شدن برگزاری کلاس‌های مجازی و حضور دانشجویان بین‌الملل در آن مسئله است؛
- فیلترینگ بسیاری از بسترها و اپلیکیشن‌های رایج در عرصه بین‌المللی که کارکرد برگزاری کلاس‌ها، کارگاه‌ها، دوره‌ها و نشست‌های علمی را نیز دارد، مانند کلاب‌هاوس و زوم، با وجود توجیه آن تحت امنیت ملی؛
- نبود صفحات غیرفارسی در بسیاری از وبسایت‌های دانشگاهی و یا به‌روز و کامل نبودن وبسایت‌های غیرفارسی موجود. حتی آیین‌نامه‌ها و راهنمای فرایند پذیرش و ثبت نام دانشجویان بین‌الملل در بسیاری از موارد به زبان فارسی است (Mokmeli, 2022-11-29)؛
- عدم امکان تراکنش و پرداخت آنلاین هزینه‌های پذیرش و ثبت نام از خارج از ایران و حتی پس از آن برای دانشجویان، به علت تحمیل تحریم‌های بانکی بین‌المللی بر ایران (Zebardast, 2022-11-29)؛

- عدم حضور فعال دانشگاه‌های ایران در فضای مجازی برای جذب دانشجویان بین‌الملل. حضور دانشگاه‌ها در فضای مجازی محدود به فعالیت کادر اداری دانشگاه‌ها در این عرصه نیست، بلکه آنچه در کشورهای توسعه‌یافته خودنمایی می‌کند نشاط و فعالیت علمی و غیرعلمی دانشجویان و انجمن‌های علمی و دانشجویی به صورت خودجوش و انعکاس آن در فضای مجازی در عرصه جهانی است که خود فعالیت‌های علمی در عرصه دیپلماسی عمومی. البته سیاست‌گذاری در سطح کلان و در سطح دانشگاه‌ها می‌تواند زمینه دیپلماسی عمومی فعال را فراهم کند؛
- عدم حضور فعال و مناسب سفارتخانه‌های ایران در خارج از کشور: در این زمینه، حتی بسیاری از فراخوان‌ها و اطلاعیه‌های مجازی سفارتخانه‌ها تنها به زبان فارسی است (Consulate General of the Islamic Republic of Iran in Merv).

۳-۴-۲. عنصر قانونی حاکم بر بازاریابی دانشجویان بین‌الملل

یک روش رایج در بازاریابی دانشجویان بین‌الملل، استفاده از «کارگزاران»^۱ جذب دانشجوی خارجی است که به عنوان حلقه واسط دانشگاه و دانشجویان بین‌الملل، و به نوعی به عنوان بنگاه، عمل کرده و در قبال بازاریابی حق‌الزحمه دریافت می‌کنند. دانشگاه‌های ایران در این زمینه با مشکل خلأ قانونی مواجه‌اند که به قرار زیر است:

۱. عدم وجود عنصر قانونی برای انعقاد قرارداد بی‌واسطه با کارگزاران غیرایرانی جذب دانشجو توسط مراکز آموزشی و دانشگاه‌ها: «آیین‌نامه تشکیل و فعالیت مؤسسات جذب دانشجویان غیرایرانی شهریه‌پرداز»، مصوب «شورای راهبردی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی» در تاریخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ و شیوه‌نامه اجرایی آن، مصوب «شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت» در تاریخ ۱۴۰۱/۰۳/۰۳، گامی کوچک در زمینه بازاریابی دانشجویان بین‌الملل در ایران است. با این وجود، نقدهایی بر آن وارد است؛

۲. برای مراکز آموزشی دارای مجوز پذیرش دانشجویان بین‌الملل، تنها امکان انعقاد قرارداد با مؤسسات دارای مجوز از «کارگروه جذب» وجود دارد، و غیر از لیست ارائه‌شده توسط این کارگروه، امکان انعقاد قرارداد با دانش‌آموختگان غیرایرانی از دانشگاه‌های ایران و کارگزاران بین‌المللی که هر دو ظرفیتی به مراتب فراتر از مؤسسات داخلی دارند، وجود ندارد (*Regulations on the Formation and Operation of Fee-Paying Non-Iranian Student Recruiting Institutions, 2022-07-03*). این در حالی است که با بالا بردن استاندارد چک امنیتی و نظارت‌های اطلاعاتی و امنیتی در درون ایران، نگرانی‌های ناشی از آزادی قراردادهای در بازار آزاد قابل رفع است؛

۳. این شیوه‌بسته جذب دانشجویان بین‌الملل بسیار بوروکراتیک بوده و تجربه نشان داده است که در نهایت عملکرد مورد انتظار را نخواهد داشت؛

۴. لیست مؤسسات دارای مجوز فعالیت ارائه‌شده توسط اداره کل دانشجویان بین‌المللی، دچار این ایراد است که بین مؤسسات هفت‌گانه، مشابهت کارکردی به لحاظ کشورهای هدف فعالیت وجود دارد و غالباً مجاز به فعالیت در سه حوزه افغانستان، عراق و ترکیه هستند (*Organization of Student Affairs, 2022-12-10*).

جدول ۴

اسامی مؤسسات مجاز جذب دانشجوی بین‌الملل تا دی ۱۴۰۱ (*Organization of Student Affairs, 2022-12-10*)

ردیف	نام مؤسسه	مقر	حوزه مکانی فعالیت
۱	سفیر تلاش ایمن عمل	قم	افغانستان، ترکیه، عراق
۲	جذب دانشجو پیشرو پارس	تهران	لبنان، هند، پاکستان
۳	راهیان علم و دانش	تهران	افغانستان، ترکیه، عراق
۴	بنیاد بین‌المللی امیر دانش	مشهد	افغانستان، عراق، چین، روسیه، آلمان
۵	مشاور دانش یاسین	کرمانشاه	عراق، افغانستان، ترکیه، لبنان، پاکستان
۶	علم‌گستر شریف	تهران	عراق، افغانستان، پاکستان، سوریه، لبنان
۷	دانش شکوه شایسته	مهاباد (آذربایجان غربی)	عراق

در رابطه با **جدول ۴**، بهتر بود تداخل وظایفی بین این مؤسسات وجود نمی‌داشت و تنوع کشورهای هدف بالاتر می‌بود تا دربرگیرنده دیگر حوزه‌های جغرافیایی نیز باشد؛

۵. به واسطه تحریم‌های بین‌المللی، و مشکل تراکنش و انتقال پول به حساب کارگزاران داخلی توسط دانشجویان بین‌الملل، عملاً کارکرد این مؤسسات با اختلال و رکود مواجه خواهد شد و همین امر به مرور بر روند استقبال دانشجویان بین‌الملل از این مؤسسات تأثیر منفی خواهد گذاشت؛

۶. تأسیس مؤسسات جذب دانشجویان بین‌الملل بر اساس شیوه‌نامه اجرایی (*Instruction of Regulations on the formation and operation of fee-paying non-Iranian student recruiting institutions, 2022-05-24*) می‌تواند جنبه رانتی یافته و بازار کارچاق‌کنی را گسترش دهد، پدیده‌ای که صرفاً دانشجویان بین‌الملل را در حد کالای قابل معامله تنزل می‌دهد. این امر می‌تواند بر روند جذب دانشجویان بین‌الملل تأثیر منفی داشته باشد.

۴. نتیجه گیری

جذب دانشجویان خارجی در گذشته از یک بعد وسیله تحکیم سلطه قدرت‌های غربی بود. امروزه نیز یکی از سیاست‌های راهبردی کشورهای توسعه یافته در جهت حفظ و گسترش مرزهای ژئوپلیتیکی خود، جذب دانشجویان بین‌الملل به واسطه سیاست‌گذاری تسهیلی است، و کشورهای در حال توسعه‌ای چون ترکیه و کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس نیز به خوبی از آن الگوبرداری کرده‌اند، و از این لحاظ نخبگان و نیروی کار ایران یکی از نقاط هدف کشورهای مذکور است.

وضعیت و موقعیت ژئوپلیتیکی درونی و بیرونی ایران، این کشور را مستعد تبدیل شدن به قدرتی در سطح جهانی کرده است، و همین امر حساسیت بین‌المللی نسبت به این کشور را بالا برده و با امنیتی‌سازی آن، مساعی بین‌المللی در جهت توقف صعود ایران در چرخه قدرت جهانی بوده است. یکی از سیاست‌های ایران در جهت حفظ و گسترش دامنه نفوذ ژئوپلیتیکی و قدرت نرم منطقه‌ای و جهانی خود، سیاست‌گذاری در جهت بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها و جذب و نگهداری دانشجویان خارجی در سطوح منطقه‌ای و جهانی است که لازمه آن فراهم بودن مقدمات و ملزومات جذب دانشجویان بین‌الملل است. تنها در این صورت است که انتظار درآمدزایی دانشگاه‌ها از بازار دانشجویان بین‌الملل و تحقق اهداف راهبردی کشور نزدیک به واقع می‌نماید.

به‌رغم سیر صعودی پذیرش دانشجویان بین‌الملل در ایران در سالیان اخیر، به‌واسطه فراهم نبودن زیرساخت‌های مادی و معنوی و نبود برنامه و سازوکار اجرایی مناسب، به لحاظ کمی نقطه هدف ترسیم‌شده در قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه تحقق نیافته است و به لحاظ کیفی نیز روند جذب دانشجویان بین‌الملل فاقد کیفیت است و حتی با وجود درآمدزایی ظاهری کوتاه‌مدت، در میان‌مدت و بلندمدت می‌تواند در جهت عکس منافع ملی و امنیت ملی ایران در سطوح جهانی و منطقه‌ای باشد.

با این ملاحظه، لازمه ترسیم چشم‌انداز راهبردی واقع‌بینانه در زمینه جذب دانشجویان بین‌الملل، سیاست‌گذاری کیفی برای تحقق مقدمات و ملزومات و زیرساخت‌های مادی، معنایی و قانونی لازم برای جذب دانشجویان بین‌الملل است. با فرض لزوم فراهم بودن این مقدمات و ملزومات است که راهبردپردازی برای جذب و نگهداری دانشجویان بین‌الملل واقع‌بینانه می‌نماید. اصالت و نوآوری پژوهش حاضر مستعد آن است تا مقدمه‌ای در جهت ترسیم چشم‌انداز بومی جذب دانشجویان بین‌الملل در ایران باشد. ترسیم و تحقق سند چشم‌انداز واقع‌بینانه در این زمینه مستلزم سیاست‌گذاری مدبرانه در راهبری و اجرای آن است. در این صورت است که اهداف کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت جذب دانشجویان بین‌الملل قابل تحقق است.

۵. راهبردها و سیاست‌های پیشنهادی

در این بخش به تجویز راهبردهایی برای جذب و نگهداری دانشجویان بین‌الملل در ایران در سطح ملی و جهانی پرداخته می‌شود.

۱-۵. راهبردهای مربوط به سطح ملی

۱. ترسیم و ارائه یک سند چشم‌انداز جامع ملی در رابطه با فعالیت‌های فرامرزی علمی و دانشگاهی که لازمه تحقق آن یکی قانون‌گذاری مدبرانه و مبتنی بر واقعیت و در راستای هدف، و در عین حال روان‌سازی سیستم بوروکراتیک اداری در اجرای قوانین، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها است؛

۲. ترویج فرهنگ دگرپذیری و تساهل فرهنگی: در سطح دانشگاه می‌بایست هم‌جوشی دانشجویان داخلی با دانشجویان خارجی تشویق گردد. به‌علاوه، رسانه‌های دولتی و اجتماعی نیز از نقش پررنگی در این زمینه، به‌ویژه در رابطه با فارسی‌زبانان و مسلمانان، برخوردار هستند؛

۳. سیاست‌گذاری کشور می‌بایست استانداردهای مادی و معنوی کیفی را تعریف کرده و کیفیت دانشجویان بین‌المللی را ملاک پذیرش آن‌ها قرار دهد، زیرا هزینه مادی و معنوی کمی‌گرایی در میان مدت بسیار بیشتر از سود آنی آن است؛

۴. در صورت فراهم آمدن زیرساخت اقتصادی، قانون کار و قانون ویزای ایران می‌بایست در راستای گنجاندن سیاست‌های تشویقی جذب و اشتغال دانشجویان بین‌الملل مورد بازنگری قرار گیرد.

۵-۲. راهبردهای مربوط به سطح جهانی

۱. بر اساس اصل مزیت نسبی، تمرکز در حوزه کشورهای توسعه‌یافته می‌بایست روی رشته‌هایی باشد که در آن‌ها ایران نسبت به کشورهای توسعه‌یافته دارای مزیت نسبی است. به نظر می‌رسد در حال حاضر مزیت نسبی ایران نسبت به کشورهای توسعه‌یافته بیشتر در رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی، مانند زبان و ادبیات فارسی، ایران‌شناسی، عرفان، فلسفه اسلامی، فقه و حقوق اسلامی، باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، و به‌طور کلی حوزه‌های مربوط به علوم اسلامی و ایرانی باشد؛

۲. در رابطه با کشورهای توسعه‌نیافته، گستره رشته‌هایی که ایران در آن‌ها نسبت به کشورهای توسعه‌نیافته دارای مزیت است، بیش از مزیت ایران نسبت به کشورهای توسعه‌یافته است. جذب دانشجویان بین‌الملل از این کشورها یکی مستلزم اختصاص بودجه برای اعطای بورسیه و حمایت مالی، و دیگری دیپلماسی رسمی و علمی فعال در جهت جذب این دانشجویان است.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

References

- Anjanaben, T. J., & Mehta, A. (2019). Maslow's Hierarchy of Needs- Theory of Human Motivation. *International Journal of Research in all Subjects in Multi Languages*, 7(6). <https://www.studocu.com/row/document/university-of-curacao-dr-mois-es-frumencio-da-costa-gomez/juridische-vaardigheden/ijrsm-2019-vol07-issue-06-eng-09/44058148>
- Bi Jen Khan, M. (2022-12-03). *Direct Interview*. https://www.linkedin.com/posts/mibrahimkhan_its-oxbridge-application-season-speaking-activity-7240304388160860160-4WeK
- Blanchard, P. (2016). The Paradox of Arab France. *The Cairo Review of Global Affairs*. <https://www.thecairereview.com/essays/the-paradox-of-arab-france/>
- Campus France. (2019). *A Strategy for Attracting International Students*. https://www.indonesie.campusfrance.org/system/files/medias/documents/2018-12/Press_Release_Strategy_international_students.pdf
- Chambers, M. M. (1959). Who Is the University? a Legal Interpretation. *The Journal of Higher Education*, 30(6), 320-324. <https://doi.org/10.1080/00221546.1959.11777455>
- Chevalier, A. (2022). How to Attract International Students? *IZA World of Labor*, 36. <https://doi.org/10.15185/izawol.36.v.2>
- Consulate General of the Islamic Republic of Iran in Merv. *SAMFA exam*. <https://merv.mfa.gov.ir/portal/viewpage/15098>
- Digital Marketing Institute. (2018). *6 Digital Strategies to Attract International Students*. <https://digitalmarketinginstitute.com/blog/6-digital-strategies-to-attract-international-students>
- Education, M. H. (2021). *7 Tips on How to Market to International Students*. https://msmhighered.com/blog_posts/7-tips-on-how-to-market-to-international-students/
- Embassy of the Islamic Republic of Iran in Islamabad. (2021). *Samfa (Standard Assessment of Persian Language Skills)*. <https://islamabad.mfa.ir/portal/newsview/660825>
- Erudera. (2021). *Iranian Universities Expected to Host 75,000 International Students*. <https://erudera.com/news/iranian-universities-expected-to-host-75000-international-students/>
- Eskandari, A. M. (2022-11-28). *Direct Interview*. <https://www.youtube.com/watch?v=ms88CPB1iBo>
- Hughes, J. (2019). *Why International Students Are So Important to Their Host Countries*. <https://www.academiccourses.com/article/why-international-students-are-so-important-to-their-host-countries>
- Instruction of Regulations on the formation and operation of fee-paying non-Iranian student recruiting institutions*. (2022-05-24). <https://azfa.kashanu.ac.ir/file/download/page/1675573437-regulations-and-guidelines.pdf>
- International Scientific Cooperation Center, M. o. S., Research, & Technology. (2021). *Performance report of the 11th and 12th governments*. <https://en.most.gov.cn/pressroom/>

- International Students Studying or Graduating from University of Tehran.* (2022-12). <https://international.ut.ac.ir/en/page/788/useful-information-for-international-students>
- Iranian Students Studying or Graduating from Foreign Universities.* (2022-12). <https://www.quora.com/Im-from-Iran-and-I-want-to-study-abroad-Which-country-gives-fully-funded-scholarships-and-what-should-I-do-to-get-that>
- Islamic Parliament Research Center, I. (2007). *The law on the necessity of teaching in Persian language in all universities and higher education institutions of the country.* <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/128250>
- Islamic Parliament Research Center, I. (2010). *Single article: "Recommendation of offering some courses in the non-Persian language in the international units of the University of Tehran, Tehran University of Medical Science and Sharif University of Technology in special cases".* <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/782454>
- Islamic Parliament Research Center, I. (2017). *Law of the 6th five-year economic, social and cultural development program of the Islamic Republic of Iran (2017-2021).* <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1014547>
- Labor Law.* (1989-11-20). <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=157&langId=en>
- Maftouni, N. (2022-11-27). *Direct Interview.* <https://www.youtube.com/watch?v=PTUkLYRtrEQ>
- Maussen, M., & Bogers, T. (2010). *Tolerance and Cultural Diversity Discourses in the Netherlands.* https://pure.uva.nl/ws/files/1401426/148642_acceptpluralismwp1backgroundreportnetherlands.pdf
- Mokmeli, M. (2022-11-29). *Direct Interview.*
- Moshirzadeh, H. (2022-11-22). *Direct Interview.* <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/395270>
- Nasiri, M. (2014). *Private international law: generalities, citizenship, residence.* Agah. https://agahbookshop.com/%D8%AD%D9%82%D9%88%D9%82-%D8%A8%D9%8A%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D9%84-%D8%AE%D8%B5%D9%88%D8%B5%D9%8A-%D9%83%D9%84%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D8%AA%D8%A7%D8%A8%D8%B9%D9%8A%D8%AA-%D8%A7%D9%82%D8%A7%D9%85%D8%AA%DA%AF%D8%A7%D9%87_4571
- Organization of Student Affairs, G. A. o. I. S. A. (2022-12-10). *Names of Licensed Recruitment Institutions of International Students.* <https://isl.uga.edu/>
- Pedersen, A. K. (2018). *The International Legal Personality of the Individual.* Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/the-international-legal-personality-of-the-individual-9780198820376>
- Regulations on the Formation and Operation of Fee-Paying Non-Iranian Student Recruiting Institutions.* (2022-07-03). <https://azfa.kashanu.ac.ir/file/download/page/1675573437-regulations-and-guidelines.pdf>
- Shaterian, M., & Ganjipour, M. (2011). *The Impact of Afghan Immigration on the Economic and Social Conditions of Kashan City.* *Journal of Research and Urban Planning*, 1(3), 83-102. <https://sid.ir/paper/220255/en>
- Sin, C., Tavares, O., & Cardoso, S. (2019). *Portuguese Institutions' Strategies and Challenges to Attract International Students: External Makeover or Internal Transformation?* *Journal of International Students*, 9(4), 1095-1114. <https://doi.org/10.32674/jis.v9i4.185>
- Student News Network. (2021). *What is the Situation of Iranian Universities in Attracting Foreign Students?* <https://snn.ir/0042bz>
- UNHCR, T. U. N. R. A. *Opportunities: Scholarship Opportunities for Refugees.* <https://services.unhcr.org/opportunities/>
- UvA Language Policy. (2018). <https://www.uva.nl/en/about-the-uva/policy-and-regulations/education/language-policy.html>
- Waschefort, G. (2011). *The Pseudo Legal Personality of Non-State Armed Groups in International Law.* *South African Yearbook of International Law*, 36(1), 226-236. <https://scholar.google.co.uk/citations?user=OGHAoR8AAAAJ&hl=en>
- Wendt, A., & Moshirzadeh, H. (2019). *Social Theory of International Politics.* Publication Office of the Ministry of Foreign Affairs. <https://translate.google.com/translate?hl=en&sl=fa&u=https://www.gisoom.com/book/1333690/%25DA%25A9%25D8%25AA%25D8%25A7%25D8%25A8-%25D9%2586%25D8%25B8%25D8%25B1%25DB%258C%25D9%2587-%25D8%25A7%25D8%25AC%25D8%25AA%25D9%2585%25D8%25A7%25D8%25B9%25DB%258C-%25D8%25B3%25DB%258C%25D8%25A7%25D8%25B3%25D8%25AA-%25D8%25A8%25DB%258C%25D9%2586-%25D8%25A7%25D9%2584%25D9%2585%25D9%2584%25D9%2584/&prev=search&pto=aue>
- Zebardast, L. (2022-11-29). *Direct Interview.* <http://ensani.ir/fa/article/author/77813>

